

Comparative analysis of urban employment indicators in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces using CRITIC-MOORA method

Fereshteh Shanbehpoor¹, Massoud Safaee Pour^{*2}

1- Ph.D. Student of Geography and Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

2- Professor of Geography and Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Received: 31 August 2021

Accepted: 1 Desember 2021

Extended Abstract

Introduction

Employment and unemployment are among the most important issues that must be considered to create a prosperous society because the first condition for the growth and development of any society is job creation, so it is of great importance in macro-planning. The debate over employment and its complexities in today's fast-paced world has attracted the attention of many policymakers, government officials, and experts. In many cases, however, the issue of employment is ignored in urban development strategies. This is partly due to the intangibility of the informal urban economy, which includes the bulk of employment in developing countries. Today, the role of employment in the dynamics of urban life is not hidden from anyone. Unemployment and its problems have formed one of the most complex issues of the day in urban planning, and this problem, in addition to economic consequences, has negative social, cultural, environmental, and security consequences that affect all aspects of urban planning. Therefore, it can be said that many problems of urban communities are rooted in the pathology structure of their employment. Kohgiluyeh and BoyerAhmad provinces have high economic potentials, and if we pay attention to these potentials, the problem of youth unemployment in this region will be easily solved. According to the latest statistics, the unemployment rate in Kohgiluyeh and BoyerAhmad is very high, so the high unemployment rate in Kohgiluyeh and BoyerAhmad Province, while this province has rich oil and gas resources. However, according to the official statistics, this province is in the third place in terms of employment ratio after Sistan and Baluchestan and Qom provinces in terms of the lowest employment, which if the investment in different economic sectors is considered, this province may It can be considered as one of the active provinces in the employment sector. On the other hand, many differences are due to the imbalance of economic facilities and economic and cultural conditions that lead to migration, spatial inequalities of capital and welfare, educational and health facilities, which has increased the development gap between regions. Therefore, the research problem arises from the fact that it seems that the distribution of job opportunities in different regions of Kohgiluyeh and BoyerAhmad provinces does not follow a favorable pattern, and this has affected the spatial balance in this area

Methodology

According to the studied components and the nature of the subject, the present study is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of methodology and is quantitative

---

*. Corresponding Author (Email: safaee_p@scu.ac.ir)

research. In this research, the data of the statistical yearbook of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces in 1396 have been used and 3 economic indicators (agriculture/fisheries, industry/mining, services) have been used. The most important urban employment indicators have been determined and then based on the indicators, the situation of 8 cities of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces in terms of employment indicators has been evaluated using the MOORA method and using the CRITIC model. The indicators are prioritized. Also, to determine the development levels of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces, the Morris model has been used. The province is ranked in terms of urban employment based on the level of development.

Results and Discussion

In this research, an attempt was made to rank and determine the level of development of Kohgiluyeh and Boyer Ahmad cities by using a set of urban employment indicators. The number of indicators is a subset of three economic sectors (agriculture, industry, services), which have been ranked and analyzed using the MOORA multi-criteria decision-making technique. First, the most important employment indicators were determined. Then, the situation of the 8 cities of Kohgiluyeh and BoyerAhmad provinces in terms of employment indicators has been evaluated using entropy methods and Mora decision making. The results showed that Boyer-Ahmad city has a more favorable situation than other cities of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces in three sectors of the economy (agriculture, industry, services). The results of the Moora technique showed that there is a big difference between the cities of the province in terms of employment indicators. Boyer-Ahmad city is in the first rank compared to other cities of the province and has the highest rank in all employment indicators, followed by Kohgiluyeh and Gachsaran cities. The third rank in relation to employment and unemployment belongs to a number of cities in the province such as Dena, Bahmaei, Choram, Basht, and Lendeh. The mentioned cities do not have suitable conditions in terms of employment. According to the results, it can be acknowledged that there are regional and spatial imbalances in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces. Then, the research indicators were prioritized using the CRITIC method and the results showed that the agricultural index was in the first place in the effectiveness of employment indicators. Then, the level of development of Kohgiluyeh and BoyerAhmad provinces was divided into four levels in terms of employment indicators using the Morris coefficient. The results showed that out of 8 cities of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces, Boyer-Ahmad city in (three sectors of agriculture, industry, services) has a more favorable situation than other cities in the province and is at a desirable level. Kohgiluyeh city is located on the second level. Two cities (Gachsaran and Dena) are in the middle level and 4 cities (Bahmaei, Charam, Basht, Lande) are deprived in terms of employment index in three sectors: agriculture, industry and services.

Conclusion

The results showed that there is a difference between the cities of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces in terms of employment status. The level of employment in Boyer-Ahmad city, which is also the political center of the province, is more favorable than in other cities in the province

Keywords: Employment, MOORA , CRITIC, Kohgiluyeh and Boyerahmad Province.

تحلیل تطبیقی شاخص های اشتغال شهری در استان کهگیلویه و بویراحمد با استفاده از روش CRITIC- MOORA

فرشته شنبه پور - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
مسعود صفایی پور - استاد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۰۹

چکیده

اشتغال و بیکاری از مهمترین مسائلی هستند که برای ایجاد جامعه مرفه باید مورد توجه قرار گیرند، زیرا اولین شرط برای رشد و توسعه هر جامعه ای ایجاد اشتغال است، بنابراین در برنامه ریزی های کلان، از اهمیت چشمگیری برخوردار است. هدف از پژوهش حاضر، تحلیل شهرستان های استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ برخورداری از شاخص های اشتغال شهری است. در این پژوهش در این پژوهش که از نوع توصیفی - تحلیلی است از داده های سالنامه آماری ۱۳۹۶ استان کهگیلویه و بویراحمد بهره گرفته شده است. وضعیت ۸ شهرستان استان به لحاظ برخورداری از شاخص های اشتغال با استفاده از روش های تصمیم گیری آنتروپی و مورا و کریتیک ارزیابی شده است. نتایج، گویای آن است که شهرستان بویراحمد نسبت به سایر شهرستان های استان با اختلاف در رتبه اول قرار گرفته و در سه بخش اقتصاد از وضعیت مطلوب تری برخوردار است. و بر اساس اولویت بندی شاخص های پژوهش با استفاده از روش کریتیک، شاخص اقتصادی در رتبه اول قرار گرفته است. سپس سطح توسعه یافتگی شهرستان های استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ شاخص های اشتغال با استفاده از ضریب ناموزون موریس به چهار سطح برخوردار، نیمه برخوردار، متوسط و محروم تقسیم شده است. با توجه به نتایج به دست آمده از مدل موریس از ۸ شهرستان استان کهگیلویه و بویراحمد، شهرستان بویراحمد نسبت به سایر شهرستان های استان از وضعیت مطلوب تری برخوردار است و در سطح برخوردار قرار گرفته است، شهرستان کهگیلویه در سطح نیمه برخوردار، دو شهرستان (گچساران و دنا)، در سطح متوسط و ۴ شهرستان (بهمنی، چرام، باشت، لنده) از لحاظ شاخص های اشتغال در سه بخش کشاورزی، صنعت، خدمات در سطح محروم قرار دارند. نتایج نشان می دهد که بین شهرستان های استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ برخورداری از شاخص های اشتغال تفاوت وجود دارد و بر اساس شاخص های اشتغال و امکانات در سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات، وضعیت اشتغال در شهرستان های استان یکسان نیست.

واژگان کلیدی: اشتغال، مدل مورا، مدل کریتیک، استان کهگیلویه و بویراحمد

مقدمه

در حال حاضر موضوع اشتغال و مسئله بیکاری به عنوان یکی از مؤلفه‌های عدم توسعه کافی در کشورهای جهان سوم است. شناخت و بررسی وضعیت اشتغال و بیکاری، درک نقاط قوت و ضعف آن در برنامه‌ریزی‌های اشتغال و توسعه انسانی تأثیر به‌سزایی دارد. اقتصاد ایران نیز به دلیل عرضه فراوان نیروی کار ناشی از نرخ بالای جمعیت و عدم توانایی جذب آن‌ها در فعالیت‌های اقتصادی کشور به شدت با معضل بیکاری روبه‌رو می‌باشد. از طرفی دیگر به علت جوان بودن جمعیت عمده کشور ایران، بحث اشتغال به عنوان یکی از چالش‌های اساسی اقتصاد ایران به شمار می‌آید، که در صورت عدم توجه کافی به آن پیامدهای نامطلوبی را به دنبال خواهد داشت (مسیبی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۲). در موارد بسیاری، موضوع اشتغال در راهبردهای توسعه شهری نادیده گرفته می‌شود. این امر تا حدی به دلیل ناملوس بودن اقتصاد غیررسمی شهری که شامل بخش عمده فعالیت شغلی کشورهای در حال توسعه می‌شود، کمیسیون اروپایی نیز در سال ۲۰۰۹ خاطر نشان کرد که اشتغال بهترین و مطمئن‌ترین راه برای مواجهه با فقر و محرومیت اجتماعی است، از این‌رو آگاهی از ساختار و طرز کار اقتصادی شهر برای برنامه‌ریزی‌ها در سطوح شهری، منطقه‌ای و کشوری ضرورت دارد (حجازی، ۱۳۹۷: ۶۶). در چند دهه اخیر روند تحولات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی به شکل‌گیری مشکلات خاصی در نظام فضایی سکونتگاه‌های انسانی منجر شده است. نبود تعادل میان سکونتگاه‌های شهری در زمینه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی موجب برهم‌خوردن نظم فضایی سکونتگاه‌ها، رشد شتابان شهرها، مهاجرت‌های گسترده و محرومیت روزافزون شهرهای کوچک شده است. یکی از نشانه‌های مهم نابرابری فضایی در شبکه شهری، پدیده نخست‌شهری است که به تمرکز منابع، سرمایه، اطلاعات و سایر امکانات و تسهیلات در شهرهای بزرگ منجر می‌شود. این جریان یک‌طرفه باعث افزایش مشکلات شهری از قبیل فقر، حاشیه‌نشینی، مهاجرت و بیکاری می‌شود (راست‌قلم و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۰۶). در قرن بیست، مادامی که اندازه دولت‌ها بزرگ شده و سهم هزینه‌های عمومی در اقتصاد افزایش داشته، اشتغال نیز با روند افزایشی روبرو بوده است. در اکثر کشورها به‌خصوص کشورهای در حال توسعه، توزیع فعالیت‌های اقتصادی و اشتغال در شهرها با عدم تعادل مواجه بوده و بیشتر در شهرهای بزرگ متمرکز شده است و بقیه شهرها از این امکانات به نحو مطلوب برخوردار نیستند. این عدم تعادل در اشتغال مهاجرت به شهرهای بزرگ که امکانات و فرصت‌های بیشتری دارند را به‌همراه داشته و به‌مرور سیستم سکونتگاهی از تعادل خارج می‌شود. بنابراین برنامه‌ریزی و اجرای سیاست‌های اشتغال‌زایی نیازمند شناخت وضعیت اشتغال می‌باشد (رضویان، ۱۳۸۳: ۱۵). امروزه اشتغال نقش بسیار مهمی در سرزندگی جوامع شهری پیدا کرده است. در مقابل بیکاری و معضلات ناشی از آن یکی از اساسی‌ترین موضوعات برنامه‌ریزی شهری را شکل داده و این مسئله علاوه بر پیامدهای اقتصادی، تبعات منفی اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی نیز در پی دارد که بر تمام بخش‌های برنامه‌ریزی شهری تأثیر می‌گذارد، به‌گونه‌ای که می‌توان گفت بسیاری از مشکلات جوامع شهری ریشه در ساختار بیمارگونه اشتغال آن‌ها دارد (زنگی‌آبادی، ۱۳۹۲: ۱۱۰). تجارب به دست آمده از رویکردهای مختلف توسعه در دهه‌های گذشته بیانگر این مهم است که درون‌زا بودن توسعه، اتکا به منابع خودی، استفاده بهینه از منابع مختلف، توازن و تعادل در توسعه از عوامل اصلی دوام آن به شمار می‌آیند. در این زمینه می‌توان گفت جامعه‌ای می‌تواند در راستای توسعه گام بردارد که همه افراد جامعه ظرفیت توسعه‌پذیری را داشته باشند و روش‌هایی مناسب برای دستیابی به توسعه پایدار بیابند. از طرفی دیگر، در دهه‌های اخیر ازدیاد جمعیت جوان کشور و افزایش نرخ بیکاری نسبت به سال‌های قبل از آن سبب شده است که از آن به‌عنوان یکی از چالش‌های مهم مسئولان و برنامه‌ریزان کشور مطرح شود. در این راستا تحلیل فضایی شاخص‌های اشتغال و چگونگی توزیع فضایی آن، می‌تواند ما را به درک و شناخت صحیح از روندهای مکانی - زمانی و مدیریت و برنامه‌ریزی

برای بهبود وضعیت یاری‌گر باشد و بستر مناسبی را برای تحقق توسعه اجتماعی - اقتصادی پایدار فراهم سازد (هادی‌پور و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۵۱). استان کهگیلویه و بویراحمد دارای پتانسیل‌های بالای اقتصادی است و در صورت توجه به این پتانسیل‌ها به راحتی می‌توان مشکل بیکاری جوانان این مرز و بوم را حل کرد. براساس آخرین آمارها، نرخ بیکاری در کهگیلویه و بویراحمد بسیار بالا بوده، لذا بالا بودن نرخ بیکاری در استان کهگیلویه و بویراحمد در حالی است که این استان دارای منابع غنی نفت و گاز بوده و این استان با داشتن منابع نفت و گاز در درآمدزایی کشور نقش بسیاری ایفا می‌کند. ولی بر اساس آمار رسمی این استان از نظر نسبت اشتغال پس از استان‌های سیستان و بلوچستان و قم در رتبه سوم کشوری از لحاظ کمترین اشتغال قرار دارد، که در صورت توجه به سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی، این استان می‌تواند در زمره استان‌های فعال در بخش اشتغال محسوب شود. از طرفی بسیاری از تفاوت‌ها ناشی از نامتعادل بودن امکانات اقتصادی و شرایط اقتصادی و فرهنگی است که موجب جریان مهاجرت، نابرابری‌های مکانی سرمایه و امکانات رفاهی، آموزشی و بهداشتی می‌گردد که باعث افزایش فاصله توسعه بین مناطق شده است. بنابراین مسئله پژوهش از آنجا ناشی می‌شود که به نظر می‌رسد توزیع زمینه‌های اشتغال در بخش‌های مختلف استان کهگیلویه و بویراحمد، از الگوی مطلوبی تبعیت نمی‌کند و این مورد در برهم‌خوردن تعادل مکانی در این زمینه مؤثر بوده است. تحلیل و مقایسه شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد بر اساس شاخص‌های اشتغال شهری به تصمیم‌گیرندگان در امر برنامه‌ریزی برای اشتغال شهری و در نهایت حفظ تعادل در ساختار نظام سکونتی و آماده‌سازی بستر مناسب جهت امنیت و توسعه پایدار شهری کمک می‌نماید. لذا پژوهش حاضر با هدف تحلیل تطبیقی شاخص‌های اشتغال شهری در شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد، بر مبنای پاسخگویی به سوالات زیر صورت گرفته است:

- ❖ وضعیت برخورداری شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد از شاخص‌های اشتغال شهری به چه شکل است؟
- ❖ آیا شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال شهری در سطح یکسانی هستند؟
- ❖ اولویت‌بندی شاخص‌های اشتغال شهری به لحاظ تأثیرگذاری بر روند توسعه به چه شکل است؟

جدول شماره ۱. مطالعات صورت گرفته در زمینه موضوع پژوهش

نویسنده	عنوان	نتیجه
مسیبی و همکاران (۱۳۹۲)	تحلیل و سطح‌بندی مکانی شاخص‌های اشتغال در شهرستان‌های استان اصفهان با استفاده از تحلیل عاملی و تحلیل خوشه‌ای	نتیجه نشان داد که عدم تعادل‌های شدیدی در سطح شهرستان‌ها وجود دارد به طوری که شهرستان اصفهان بهترین شرایط را از لحاظ شاخص‌های اشتغال داشته و از لحاظ توسعه اشتغال، شهرستانی برخوردار است ولی شهرستان خوانسار در ردیف آخر و جزو شهرستان‌های محروم قرار می‌گیرد.
سپهردوست و باروتی (۱۳۹۷)	تحلیل رابطه اشتغال نیروی انسانی و راهبرد توسعه پایدار منطقه ای	نتایج حاصل از پژوهش، نشان‌دهنده نامتناسب بودن وضعیت رشد شاغلان استان لرستان نسبت به شاغلان کشور در دوره مورد بررسی است، به طوری که مدل تحلیل تغییر- سهم، علت این عدم تناسب را تغییرات رقابتی و ساختاری منفی بیان می‌کند؛ بنابراین لازم است با فعال‌سازی قابلیت‌های منطقه‌ای و پیاده‌سازی برنامه‌های توسعه‌ای متناسب با شرایط کسب‌وکار، حجم قابل توجهی از تقاضا برای اشتغال در استان فعال شود.
کالوز و اسجوماکر ^۱ (۲۰۰۴)	بدتر شدن زمینه اقتصادی و تغییر الگوهای اشتغال جوانان در شهری بوركینافاسو: ۱۹۸۰-۲۰۰۰	تغییرات اشتغال نیروی کار جوان شهری را طی دوره ۲۰ ساله مطالعه و تاثیر شرایط اجتماعی- اقتصادی بر دسترسی جمعیت جوان به بازار کار را بررسی کرده و به این نتیجه رسیدند که روند اشتغال حاکی از افزایش بیکاری و اشتغال غیررسمی جوانان در مناطق شهری بوده است.
استانیلا ^۲ (۲۰۱۴)	تحلیل اقتصادی نرخ اشتغال برای کشورهای اتحادیه اروپا	به بررسی تغییرات شاخص‌های اصلی مربوط به اقتصاد کلان اتحادیه اروپا پرداخته و شاخص‌های مؤثر بر نرخ اشتغال را ارزیابی کردند و به این نتیجه رسیدند که درآمد بر نرخ اشتغال تاثیر مثبت دارد.
بوگدانسکی ^۳ (۲۰۲۱)	تنوع اشتغال به عنوان عامل تعیین کننده تاب آوری و پایداری اقتصادی در شهرهای استانی	تجزیه و تحلیل ارائه شده با هدف ارزیابی سطح تاب‌آوری اقتصادی شهرهای استان لهستان در رابطه با وضعیت بازار کار آنها انجام شد. نتایج نشان می‌دهد که برای شهرهای استان‌های فرعی در لهستان، می‌توان بین میزان تنوع ساختار اشتغال در سال ۲۰۰۹ و مقیاس و محدوده سقوط تعداد افراد شاغل همبستگی منفی معنی‌دار و متوسط منفی را مشاهده کرد. در صورتی که سال‌های بعد نشان می‌دهد که سطح بالایی از تنوع شغلی سطح تاب‌آوری اقتصادی را در این مورد محدود کرده است.

مبانی نظری

شهرنشین شدن جمعیت، افزایش جمعیت شهرها و به دنبال آن توسعه شهرهای کوچک و بزرگ از ویژگی‌های عصر حاضر است و توسعه‌ی پایدار آن‌ها در گرو داشتن برنامه‌ریزی و مدیریت شهری کارآمد است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۵۷). یکی از مهم‌ترین مسائلی که برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران دولتی باید به آن توجه داشته باشند، رشد و توسعه آینده مناطق یک کشور است. در این راستا شناخت راهبردهای توسعه مطلوب بسیار مهم است (مصری‌نژاد و ترکی، ۱۳۸۳: ۱۱۰). توسعه فرآیندی مستمر و پویا با هدف افزایش توانایی‌ها به منظور رفع نیازهای مادی و معنوی انسان‌ها از طریق گسترش متوازن ساختارها و بهبود هماهنگ کارکرد نهادهای اجتماعی- اقتصادی بهره‌برداری بهینه از تمام امکانات و قابلیت‌های محیط است (تکلو و همکاران، ۱۳۹۹: ۹۰)، در این زمینه، اشتغال یکی از متغیرهای مهمی است که از سیاست‌های مختلف رشد و توسعه منطقه‌ای تأثیر می‌پذیرد. تمرکز زیرساخت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری در مکان‌های خاص در بلندمدت، موجب بروز نابرابری‌های مکانی در بین مناطق کشور شده و این امر بر جریان تولید در مناطق مختلف اثرگذار بوده و موجب رقابت‌های شدید ناحیه‌ای و جابه‌جایی نیروی کار و سرمایه و فرصت‌ها شده و در نتیجه باعث توسعه‌یافتگی برخی مناطق و عدم توسعه در مناطقی دیگر می‌شود (یاسوری، ۱۳۸۴: ۱۳۸).

۱. Calves and Schoumaker

۲. Stanila

۳. Bogdanski

تغییر قابل توجهی در نابرابری درآمد و ثروت تنها در یک چشم‌انداز بلندمدت امکان‌پذیر است. ساختار اشتغال یک اقتصاد ابزار عادی است که می‌تواند باعث تغییر در نابرابری به هر صورت، یعنی افزایش یا کاهش نابرابری شود. سایر ابزارهای اقتصادی مانند سیاست‌ها و برنامه‌های گروه هدف تأثیر کوتاه‌مدت دارند، اما توزیع مجدد از طریق اشتغال پایدار است. از آنجایی که دولت‌ها در چارچوب محدودیت‌های اداری و مالی عمل می‌کنند، برنامه‌های گروه هدف معمولاً تأثیری حاشیه‌ای بر توزیع مجدد درآمد دارند. درآمد نیروی کار جریان منابع را در میان طبقات درآمدی مردم و در میان گروه‌های اجتماعی و قومی امکان‌پذیر می‌سازد. جریان درآمد در سراسر مکان‌ها هم تحت تأثیر دارایی‌های موجود و هم از دیگر روش‌های ایجاد فرصت‌های شغلی است. با این حال، درآمد حاصل از اشتغال نیروی کار مهاجر، جریان منابع در سراسر مناطق را برای توزیع منطقه‌ای معین دارایی‌های سرمایه‌ای تسهیل می‌کند. بنابراین، اشتغال و برابری درآمد در بین طبقات مردم و در مناطق مختلف در درازمدت با یکدیگر مرتبط هستند. همان‌طور که قبلاً ذکر شد، هر چشم‌اندازی از آینده باید ریشه در واقعیت فعلی داشته باشد و سیاست‌ها و فرآیندها باید شناسایی شوند تا شکاف بین واقعیت فعلی و چشم‌انداز آینده پُر شود. بنابراین، داشتن درک درستی از تصویر گسترده اشتغال که امروز وجود دارد، ضروری است، که همچنین نشان‌دهنده مسیری برای بهبود در آینده است (https://niti.gov.in, 2020). دولت‌ها باید رویکردی یکپارچه برای اشتغال و اقدامات بهبود اقتصادی برای حمایت از مشاغل جوانان اتخاذ کنند. در نهایت بهترین راه برای تحریک اشتغال جوانان، افزایش تقاضای کل است. یک رویکرد سیاستی جامع برای کوتاه‌مدت و میان‌مدت (۱) اقتصاد و اشتغال را تحریک می‌کند، از جمله از طریق سیاست‌های ضد چرخه‌ای، مداخلات سمت تقاضا و حمایت مالی از بخش‌های خاص مانند سلامت. (۲) حمایت از شرکت‌ها و مشاغل. (۳) کمک به افراد آسیب‌پذیر؛ (۴) حفاظت از کارگران در محل کار؛ و (۵) گفت‌وگوی اجتماعی را در بر می‌گیرد. در ارتقای بهبود، سیاست‌های کلان اقتصادی، اشتغال و اجتماعی متناسب با جنسیت به خوبی طراحی شده و هماهنگ می‌توانند اثرات تقویت‌کننده متقابل داشته باشند (ILO, 2020). در ایران همواره مسئله اشتغال مورد توجه بوده و در سال‌های اخیر نیز مورد توجه ویژه قرار گرفته است (طباطبایی یزدی، ۱۳۸۵: ۲۱۵). بر این اساس جایگاه و اهمیت موضوع اشتغال در ساختار برنامه‌ریزی کشور مشخص گردیده است. اما ایجاد فرصت‌های برابر شغلی در مناطق مختلف یک کشور و منطقه، در چگونگی ایجاد اشتغال شهری اهمیت دارد (سیاره، ۱۳۸۸: ۲). لذا عدم توجه به این مسئله تبعاتی از جمله؛ افزایش عقب‌ماندگی، فقر و بیکاری، جرم و جنایت، مشکلات ترافیکی و... را در پی دارد که سرانجام موجب عدم تعادل و افزایش نابرابری در نظام شهری می‌شود. از این‌رو، در واکنش به این مسائل، توزیع فضایی اشتغال در مناطق شهری در درازمدت به یکی از موضوعات مهم در اقتصاد شهری تبدیل شده است (Bollinger & Ihlantfeldt, 2003: 309). بخش اقتصادی رکن مهم توسعه هر منطقه می‌باشد. رشد شاخه‌های اقتصادی باعث پیشرفت منطقه می‌شود. در واقع وجود مسیری خاص برای فعالیت‌های اقتصادی در هر مکان، پیشرفت آن در یک زمینه خاص اقتصادی را مشخص می‌نماید. مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی و شاخص‌های اشتغال شامل: بخش کشاورزی؛ (از بخش‌های اصلی فعالیت‌های اقتصادی که با وجود مزیت‌های نسبی اقتصادی چشمگیر از حیث توسعه اشتغال معمولاً بخشی کاهشی و دارای محدودیت ارزیابی می‌شود. (به‌گونه‌ای که براساس آمار بیش از ۷۵ درصد فعالیت‌های اقتصادی روستاهای کشور را کشاورزی و عناصر وابسته به آن یعنی تنها فعالیت مستقیم در راستای تأمین امنیت غذایی تشکیل می‌دهد (آقامیری و رحمانی، ۱۳۹۷: ۵۷)، سهم اشتغال بخش کشاورزی در کشور ایران در طی دهه‌های اخیر، به گونه قابل توجهی کاهش یافته است (کرباسی و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۱)، مهم‌ترین شاخص‌های اشتغال بخش کشاورزی که در این پژوهش بررسی شده‌اند عبارتند از: کشاورزی، جنگل‌داری و شیلات. دومین بخش صنعت است که یک عنصر مهم در رشد و توسعه

اقتصادی محسوب می‌شود. رشد و توسعه این بخش، موجب رشد دیگر بخش‌ها از جمله کشاورزی، بهداشتی، حمل و نقل و انرژی می‌شود. شاخص‌های اشتغال در بخش صنعت که در پژوهش اساس مطالعه قرار گرفتند عبارتند از: معدن، صنعت، تعاونی‌های صنعتی و تعاونی فرش. سومین بخش خدمات است؛ مهم‌ترین شاخص‌های بخش خدمات در پژوهش حاضر عبارتند از: بازرگانی، بهداشت و درمان، آموزش، تعاونی‌های خدماتی. به لحاظ اهمیت بالای اشتغال، به‌عنوان یکی از متغیرهای مؤثر در هر اقتصادی و از سوی دیگر، به دلیل روند اجتناب‌ناپذیر جهانی شدن، مطالعات گوناگونی در داخل و خارج در این زمینه صورت گرفته است که در ادامه به برخی از این مطالعات اشاره شده است:

روش پژوهش

با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی و ماهیت موضوع، پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش شناسی، توصیفی-تحلیلی و از نوع تحقیقات کمی است. در این پژوهش از داده‌های سالنامه آماری ۱۳۹۶ استان کهگیلویه و بویراحمد بهره گرفته و از ۳ شاخص اقتصادی (بخش کشاورزی/شیلات، صنعت/معدن، خدمات) استفاده شده است. مهم‌ترین شاخص‌های اشتغال شهری تعیین شده و سپس بر اساس شاخص‌ها وضعیت ۸ شهرستان استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال، با استفاده از روش مورا (MOORA) مورد ارزیابی قرار گرفته است، و با استفاده از مدل کریتیک (CRITIC) شاخص‌ها اولویت‌بندی شده، همچنین برای تعیین سطوح توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد از مدل موریس استفاده شده است و با بهره‌گیری از نرم افزار Excle به انجام محاسبات و تهیه نمودار ضریب نهایی و رتبه نهایی توسعه پرداخته شده و شهرستان‌های استان بر اساس سطح توسعه‌یافتگی به لحاظ اشتغال شهری رتبه‌بندی گردیده است.

➤ روش موریس

روش موریس از جدیدترین و کاربردیترین روش‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای به شمار می‌رود که ضمن ساده‌تر بودن روش کار با آن، بسیاری از کارایی‌های مدل‌های اسکالوگرام و تاکسونومی را نیز به همراه دارد (آسایش و استعلاجی، ۱۳۸۲: ۱۴۷). مرحله اول: در این مرحله ماتریس شاخص‌های $X_i (n \times m)$ تشکیل خواهد شد که در آن سطرها بیانگر شهرستان‌ها و ستون‌ها نشان‌دهنده شاخص‌ها هستند. مرحله دوم: در این مرحله می‌بایست میزان حداقل Min_{ij} و حداکثر Max_{ij} هر شاخص X_{ij} را بدست آورد. مرحله سوم: تعریف میزان محرومیتی است که برای هریک از شهرستان‌ها با در نظر گرفتن شاخص‌های منتخب در مرحله نخست و مقادیر محاسبه شده حداکثر و حداقل شاخص‌ها در مرحله دوم می‌توان محاسبه کرد. مرحله چهارم: در این مرحله ضریب نهایی توسعه شهرستان‌ها محاسبه می‌گردد. جهت بررسی موضوع، تمام شاخص‌های مورد نظر در قالب فرمول یاد شده بکار گرفته شده و در نهایت برای پیدا کردن شاخص اصلی توسعه مورد نظر برای هر واحد از رابطه $D.I. = \frac{\sum_{i=1}^n y_{ij}}{n}$ استفاده می‌شود.

$$= \frac{x_{ij} - x_{ij \text{ Min}}}{x_{ij \text{ Max}} - x_{ij \text{ Min}}} y_{ij}$$

$x_{ij \text{ Min}}$ = حداقل مقدار متغیر i ام

$x_{ij \text{ Max}}$ = حداکثر مقدار متغیر i ام

x_{ij} = متغیر i ام در واحد j ام

y_{ij} = شاخص ناموزون برای متغیر i ام در واحد j ام

➤ روش مورا (MOORA)

روش مورا اولین بار توسط براورس و زاوادسکاس مورد استفاده قرار گرفت. این روش بر پایه تئوری تحلیل نسبی و روش نقطه مرجع بوده و در توسعه‌ای آتی فرم ضربی کامل نیز به این روش اضافه گردیده که منجر به شکل‌گیری روش مالتی‌مورا به‌عنوان یک روش قوی برای بهینه‌سازی چندهدفه شده است. سادگی و سهولت پیاده‌سازی این روش، محاسبات ریاضی کم، پایداری خوب و زمان حل بسیار کم، از جمله مهم‌ترین ویژگی‌های روش MOORA محسوب می‌شود که سبب گردیده تا در این مقاله نیز نسبت به سایر روش‌ها ترجیح داده شود (حیدری دهبویی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷۶). تاکنون از روش مورا در تحقیقات بسیاری به‌منظور حل مسائل پیچیده تصمیم‌گیری استفاده شده که از آن جمله می‌توان به پژوهش کارانده و چاکرابورتی (۲۰۱۲) در خصوص انتخاب مواد، براورس و زاواداسکاس (۲۰۱۲) به‌منظور انتخاب پروژه، لیو و همکاران (۲۰۱۵) با هدف ارزیابی ریسک و سایر مواردی از این قبیل اشاره نمود (Liu & Chen, 2012, Karande & Chakraborty, 2012, Brauers & Zavadskas, 2015). این مدل شامل مراحل زیر می‌باشد:

مرحله اول: ماتریس تصمیم

در اولین گام این روش باید ماتریس تصمیم را تشکیل داد. ماتریس تصمیم این روش جهت ارزیابی گزینه‌های مساله مورد استفاده قرار می‌گیرد بنابراین ماتریسی است که سطرهای آن را گزینه‌ها و ستون‌های آن را معیارهای پژوهش تشکیل می‌دهد و هر سلول این ماتریس ارزیابی هر گزینه نسبت به هر معیار است.

گام دوم: نرمال کردن ماتریس تصمیم

برای نرمال سازی در روش مورا مانند روش تاپسیس از روش نرمال سازی

برداری استفاده می‌شود.

$$n_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_1^m x_{ij}^2}}$$

گام سوم: وزن دار کردن ماتریس تصمیم

کافی‌ست وزن معیارهایی که از روش‌های وزن‌دهی (آنتروپی) بدست آمده‌اند در معیارهای نرمال شده ضرب شوند تا ماتریس وزن‌دار حاصل شود. (در اینجا نیز مانند روش تاپسیس وزن هر معیار را در ماتریس تصمیم نرمال ضرب کرده و ماتریس تصمیم نرمال موزون شکل می‌گیرد).

گام چهارم: انتخاب گزینه بهینه، برای انتخاب گزینه بهینه از رابطه ساده زیر استفاده می‌شود.

$$y_i = \sum_{j=1}^g w_j x_{ij}^* - \sum_{j=g+1}^n w_j x_{ij}^* (j = 1, 2, \dots, n)$$

➤ روش کریتیک (CRITIC)

وزن شاخص‌ها از دیدگاه ذهنی تصمیم‌گیرندگان تأثیر می‌پذیرد. وزن‌دهی توسط تصمیم‌گیرندگان معمولاً براساس تجربه، دانش شکل می‌گیرد. با این وجود با بیش‌تر شدن تعداد شاخص‌ها، احتمال خطاهای انسانی و ایجاد شک و تردید در

مورد مقبولیت اطمینان نتایج نیز افزایش می‌یابد. برای غلبه بر چنین مشکلاتی، رویکردهای ارزش‌گذاری عددی مورد استفاده قرار می‌گیرد. روش کریتیک روشی عینی جهت تعیین وزن شاخص‌ها می‌باشد که شامل شدت تضاد و ناسازگاری بین اجزای یک مسئله تصمیم‌گیری است. این دو مقوله در آمار به وسیله ضرایب همبستگی و انحراف معیار صورت می‌گیرد (گل‌قامت راد و همکاران، ۱۳۹۸: ۶). این روش توسط کاندوس و دبرا در سال ۲۰۱۰ معرفی شده است و شامل مراحل زیر می‌باشد:

گام اول: تشکیل ماتریس تصمیم

در این مرحله ستون‌ها از شاخص‌ها و سطرها از گزینه‌ها تشکیل شده است. در این روش مثبت و منفی بودن شاخص‌ها در تعیین وزن دخیل نیست.

گام دوم: نرمال‌سازی ماتریس تصمیم

برای نرمال‌سازی ماتریس تصمیم از رابطه‌ی زیر استفاده می‌شود. با استفاده از این رابطه ماتریس تصمیم نرمال شده و کلیه‌ی درایه‌های آن در بازه صفر تا ۱ قرار می‌گیرند.

$$r_{ij}^* = \frac{x_{ij} - x_j^{\min}}{x_j^{\max} - x_j^{\min}}$$

سپس مقدار اطلاعات قابل استخراج از شاخص را محاسبه می‌کنیم. این مقدار را با C_j نشان می‌دهیم و از رابطه‌ی زیر محاسبه می‌شود.

$$C_j = \sigma_j \sum_{i=1}^m (1 - r_{ij}^*)$$

σ انحراف معیار i امین شاخص است و r_{ij} همبستگی بین دو شاخص i و j می‌باشد. بر اساس تحلیل فوق می‌توان نتیجه گرفت که ارزش بالاتری از C_j مقدار بیشتری از اطلاعات را از شاخص داده شده ارائه می‌دهد. بنابراین اهمیت نسبی هر شاخص برای یک مسئله تصمیم‌گیری مورد توجه بیشتری است.

گام سوم: در این مرحله می‌توان وزن شاخص‌ها را با استفاده از رابطه‌ی زیر محاسبه نمود.

$$w_j = \frac{C_j}{\sum_{i=1}^m C_i}$$

جدول شماره ۲. شاخص های مورد استفاده در پژوهش

خدمات	صنعت	کشاورزی
تامین نیاز تولیدکنندگان	شرکت تعاونی صنعتی	تعاونی کشاورزی
تامین نیاز مصرف کنندگان	تعاونی فرش	تعاونی کشاورزی روستایی
تامین نیاز صنوف خدماتی	شرکت تعاونی معدنی	زراعت
شرکت تعاونی خدماتی		باغداری
شرکت تعاونی روستایی		کشت گلخانه ای
پزشک شاغل		پرورش دام سنگین
پیراپزشک		پرورش دام سبک
کارکنان شاغل		پرورش زنبور
معلم استثنایی		پرورش ماهی
کارکنان		پرورش طیور به روش سنتی
معلم ابتدایی		-

منبع: (سالنامه آماری استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۹۶)

محدوده مورد مطالعه

این پژوهش بر روی ۸ شهرستان استان کهگیلویه و بویراحمد انجام گرفته است. استان کهگیلویه و بویراحمد با مساحتی حدود ۱۶,۲۴۹ کیلومتر مربع در امتداد رشته کوه های زاگرس و دنا می باشد و جمعیتی معادل ۷۱۳,۰۵۲ نفر (۱۳۹۵) دارد که از این جمعیت، ۵۰ درصد آن ها در شهرستان بویراحمد حضور دارند. توزیع شاغلین بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات در سال ۱۳۹۶ به ترتیب برابر ۱۳/۰ درصد، ۲۳/۱۷ درصد و ۶۳/۳ درصد بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

بحث و یافته ها

نتایج به دست آمده از روش موریس

در این مرحله با استفاده از فرمول زیر میزان محرومیت برای هریک از شهرستان ها با در نظر گرفتن شاخص های منتخب در مرحله نخست و مقادیر محاسبه شده حداکثر و حداقل شاخص ها در مرحله دوم محاسبه شده است.

$$y_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{ij \text{ Min}}}{x_{ij \text{ Max}} - x_{ij \text{ Min}}}$$

در ادامه با استفاده از فرمول $D.I.$ ضریب نهایی توسعه شهرستان ها محاسبه شده است. (بدین منظور باید مجموع مقادیر شاخص های مرحله سوم را بر تعداد شاخص های به کار رفته تقسیم نماییم).

$$D.I. = \frac{\sum_i^n = 1 y_{ij}}{n}$$

جدول شماره ۳. مقادیر همگن شاخص‌های توسعه به دست آمده بر اساس ضریب نهایی توسعه (D.I)

شهرستان	کشاورزی	صنعت	خدمات
بویراحمد	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
کهگیلویه	۶۰/۶۳	۲۷	۳۸/۰۲
گچساران	۱۲/۵۲	۲۲/۶۹	۲۴/۲۸
دنا	۲۸/۰۳	۱۲/۱۹	۵/۹۷
بهمئی	۱۴/۶۲	۷/۳۴	۵/۳۴
چرام	۸/۷۳	۰/۶۶	۰/۷۱
باشت	۱۶/۵۶	۰	۲/۶۴
لنده	۰	۰	۰

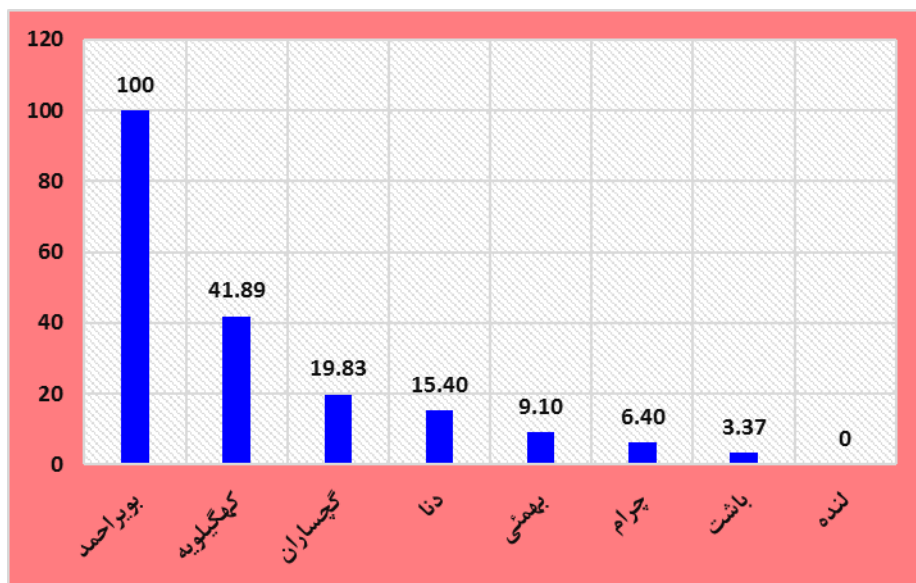
منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

جدول شماره ۴. ضریب، رتبه و میزان توسعه یافتگی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد بر اساس روش موریس

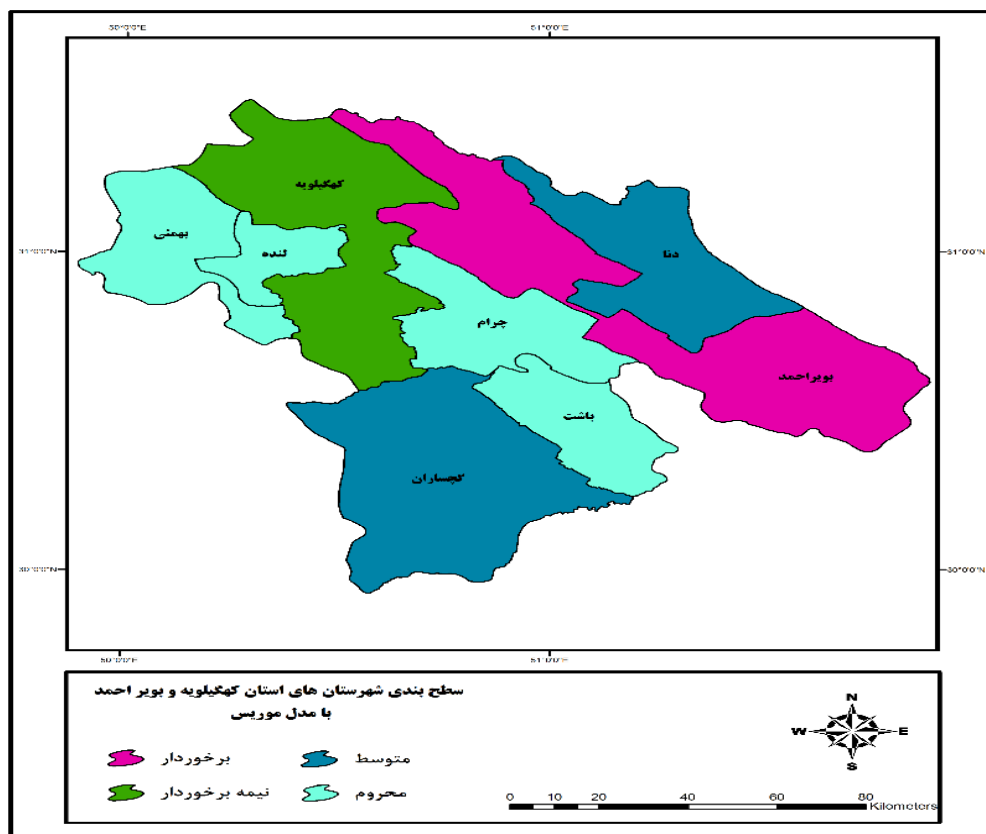
شهرستان	ضریب نهایی توسعه / درصد	رتبه نهایی توسعه	سطح توسعه
بویراحمد	۱۰۰	۱۰۰-۷۰	برخوردار
کهگیلویه	۴۳	۷۰-۴۰	نیمه برخوردار
گچساران	۲۰	۴۰-۱۵	متوسط
دنا	۱۶		
بهمئی	۹/۱۰		
چرام	۶/۴۰		
باشت	۳/۳۷	۱۵-۰	محروم
لنده	۱/۱۹		

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

با توجه به ضریب‌های توسعه بدست آمده از روش موریس (جدول ۴)، شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد از نظر توسعه یافتگی به چهار سطح برخوردار، نیمه‌برخوردار، متوسط و محروم تقسیم شدند. نتایج نشان می‌دهد که از مجموع از ۸ شهرستان استان کهگیلویه و بویراحمد، شهرستان بویراحمد در (سه بخش کشاورزی، صنعت، خدمات) نسبت به سایر شهرستان‌های استان از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار است و در سطح برخوردار قرار گرفته است، شهرستان کهگیلویه در سطح نیمه‌برخوردار، دو شهرستان (گچساران و دنا)، در سطح متوسط و ۴ شهرستان (بهمئی، چرام، باشت، لنده) از لحاظ شاخص‌های اشتغال در سه بخش کشاورزی، صنعت، خدمات در سطح محروم قرار دارند.

شکل شماره ۱. ضریب نهایی توسعه اشتغال شهرستان های استان کهگیلویه و بویراحمد بر اساس روش موریس

شکل شماره ۲. سطح بندی شهرستان های استان کهگیلویه و بویراحمد بر اساس برخورداری از اشتغال شهری

یافته‌های حاصل از مدل تصمیم‌گیری مورا (MOORA)

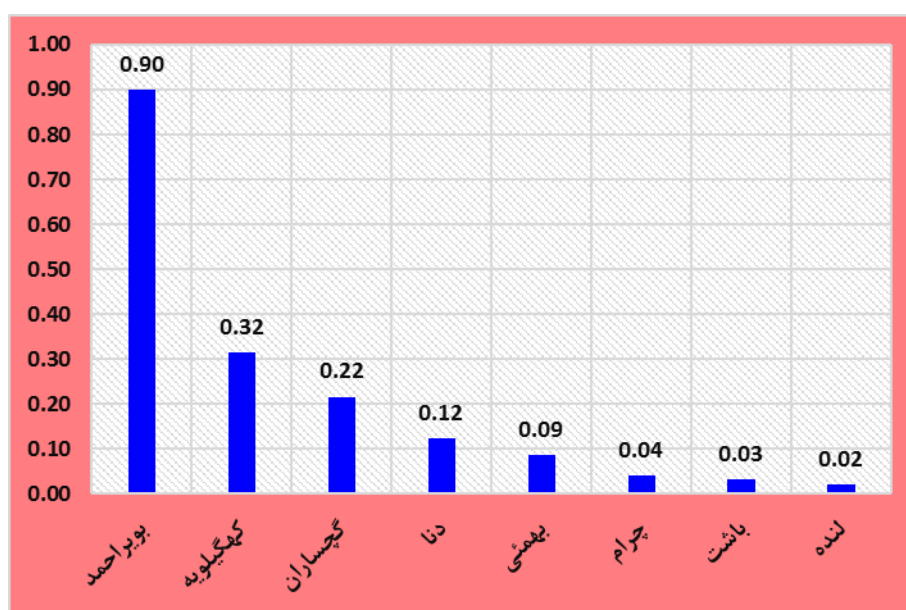
در این مرحله از پژوهش، هدف رتبه‌بندی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال شهری بر اساس ۳ شاخص اقتصادی (بخش کشاورزی/شیلات، صنعت/معادن، خدمات) است. ابتدا ماتریس تصمیم تشکیل شد. سپس معیارها نرمال شدند و در ادامه وزن‌دار کردن ماتریس تصمیم صورت گرفته که وزن معیارها در این پژوهش از روش آنتروپی بدست آمده و در معیارهای نرمال شده ضرب و ماتریس تصمیم نرمال موزون حاصل شد. در نهایت به محاسبه مطلوبیت نسبی هر گزینه و رتبه‌بندی گزینه‌ها پرداخته شد. که برای انتخاب گزینه بهینه از رابطه ساده زیر استفاده شده است، و نتیجه نهایی مدل در جدول زیر آمده است.

$$y_i = \sum_{j=1}^g w_j x_{ij}^* - \sum_{j=g+1}^n w_j x_{ij}^* (j = 1, 2, \dots, n)$$

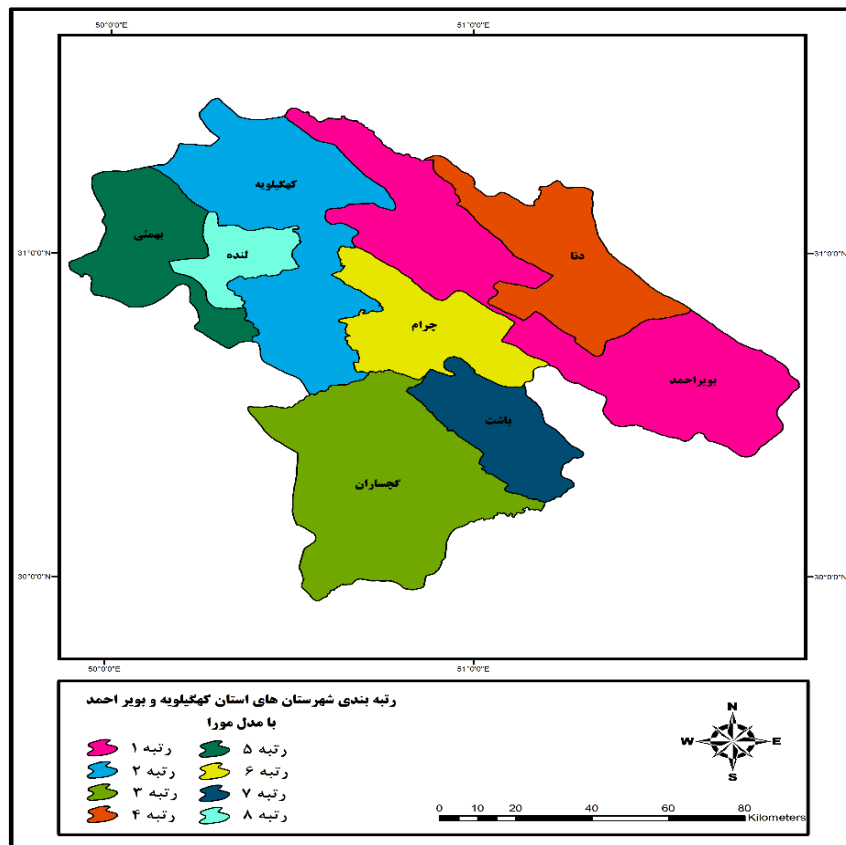
جدول شماره ۵. رتبه‌بندی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد بر اساس برخورداری از اشتغال شهری

شهرستان	کشاورزی	صنعت	خدمات	وزن نهایی
بویراحمد	۰/۰۹	۰/۵۳	۰/۲۹	۰/۹۰
کهگیلویه	۰/۰۶	۰/۱۴	۰/۱۲	۰/۳۲
گچساران	۰/۰۲	۰/۱۲	۰/۰۸	۰/۲۲
دنا	۰/۰۳	۰/۰۶	۰/۰۳	۰/۱۲
بهمنی	۰/۰۲	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۹
چرام	۰/۰۲	۰/۰۰	۰/۰۲	۰/۰۴
باشت	۰/۰۱	۰/۰۰	۰/۰۱	۰/۰۳
لنده	۰/۰۱	۰/۰۰	۰/۰۱	۰/۰۲

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

شکل شماره ۳. رتبه‌بندی شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد بر اساس برخورداری از اشتغال شهری

شکل شماره ۴. رتبه بندی شهرستان های استان کهگیلویه و بویراحمد بر اساس برخورداری از اشتغال شهری

طبق نتایج حاصل از (جدول ۵)، ماتریس رتبه نهایی، شهرستان های استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ میزان اشتغال شهری با استفاده از شاخص های متشکله رتبه بندی شده اند. به عبارتی طبق نتایج تکنیک مورا، در بین شهرستان های استان کهگیلویه و بویراحمد، بیشترین میزان برخورداری از شاخص های اشتغال در شهرستان بویراحمد و کمترین میزان اشتغال را می توان در شهرستان لنده مشاهده کرد. (همچنین با توجه به مطالعات برنامه آمایش استان کهگیلویه و بویراحمد در سال ۱۳۹۶، فعالیت های اقتصادی استان عمدتاً در مناطق مرکزی استان شامل شهرستان های بویراحمد، کهگیلویه و گچساران رشد و توسعه یافته اند، که البته با توجه به وجود مزیت های مختلف قانونی به واسطه وجود نهادهای مختلف مالی و دولتی موجود در این مراکز، چنین توزیعی از فعالیت های اقتصادی در سطح استان دور از انتظار نمی باشد. سهم شاغلین فعالیت های آب، برق، گاز، استخراج معدن و صنعت و در کل بخش صنعت استان طی دوره های مذکور تقریباً صعودی و ثابت بوده و تغییر چندانی نداشته است. بخش کشاورزی نیز از روند کاهشی برخوردار بوده و بخش خدمات دارای روند صعودی است. که این مورد در نتایج پژوهش نیز به دست آمده است. (جدول ۵).

یافته های حاصل از مدل تصمیم گیری کریتیک (CRITIC)

در این مرحله از پژوهش، هدف اولویت بندی شاخص های اشتغال شهری بر اساس ۳ شاخص اقتصادی (بخش کشاورزی/شیلات، صنعت/معدن، خدمات) است. ابتدا ماتریس تصمیم تشکیل شد. سپس ماتریس تصمیم نرمال شد و در

ادامه وزن شاخص‌ها تعیین شده است. در فرآیند تعیین وزن شاخص‌ها، انحراف معیار هر شاخص و همبستگی آن با شاخص‌های دیگر گنجانده شده است.

جدول شماره ۶. نرمال‌سازی ماتریس تصمیم‌گیری

شهرستان	اشتغال کشاورزی	اشتغال صنعت	اشتغال خدمات
بویراحمد	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
کهگیلویه	۱/۵۴۰	۰/۳۷۰	۰/۶۱۴
گچساران	۰/۱۴۳	۰/۲۹۴	۰/۳۲۱
دنا	۰/۳۹۰	۰/۱۳۹	۰/۰۶۴
بهمئی	۰/۱۷۱	۰/۰۷۹	۰/۰۵۷
باشت	۰/۰۹۶	۰/۰۰۷	۰/۰۰۷
چرام	۰/۱۹۹	۰/۰۰۰	۰/۰۲۷
لنده	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

جدول شماره ۷. تعیین نهایی وزن هر شاخص

شهرستان	اشتغال کشاورزی	اشتغال صنعت	اشتغال خدمات
بویراحمد	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
کهگیلویه	-۰/۵۴۰	۰/۶۳۰	۰/۳۸۶
گچساران	-۰/۸۵۷	۰/۷۰۶	۰/۶۷۹
دنا	-۰/۶۱۰	۰/۸۶۱	۰/۹۳۶
بهمئی	-۰/۸۲۹	۰/۹۲۱	۰/۹۴۳
باشت	-۰/۹۰۴	۰/۹۹۳	۰/۹۹۳
چرام	-۰/۸۰۱	۱/۰۰۰	۰/۹۷۳
لنده	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰
Σ	۵/۴۶۲	۷/۱۱۲	۶/۹۱۱
C	۲/۷۸۲	۱/۰۴۱	۱/۵۲۲
W	-۰/۵۲۱	۰/۱۹۵	-۰/۲۸۵

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

طبق نتایج حاصل از روش کریتیک جهت اولویت‌بندی تأثیر شاخص‌های پژوهش بر وضعیت اقتصادی و توسعه شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد، شاخص کشاورزی ارزش بالاتری از C را به خود اختصاص داده و با وزن ۰/۵۲۱ در رتبه اول تأثیرگذاری قرار گرفته است. شاخص خدمات با وزن ۰/۲۸۵ در مرتبه دوم و شاخص صنعت با وزن ۰/۱۹۵ در رتبه سوم قرار گرفته‌اند.

در پژوهش حاضر جهت سنجش وضعیت شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد از دو مدل کریتیک و مورا استفاده شده است که برای بررسی تأثیرگذاری شاخص‌های پژوهش از روش کریتیک استفاده شده به این صورت که از بین سه شاخص کلی (کشاورزی، صنعت و خدمات)، شاخص کشاورزی رتبه اول را به خود اختصاص داده است. در ادامه جهت رتبه‌بندی و سنجش وضعیت شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اشتغال شهری

از روش مورا استفاده شده و نتایج گویای این واقعیت است که شهرستان بویراحمد نسبت به سایر شهرستان های استان وضعیت مطلوب تری را دارا می باشد.

نتیجه گیری

در این پژوهش تلاش شد تا با به کارگیری مجموعه ای از شاخص های اشتغال شهری اقدام به رتبه بندی و تعیین سطح توسعه شهرستان های استان کهگیلویه و بویراحمد صورت گیرد. تعداد شاخص ها زیرمجموعه های سه بخش اقتصادی (کشاورزی، صنعت، خدمات)، می باشد که با استفاده از تکنیک تصمیم گیری چندمعیاره مورا رتبه بندی و تجزیه و تحلیل شده و در ادامه با استفاده از مدل موریس به سطح بندی شهرستان های استان کهگیلویه و بویراحمد پرداخته شده است. به این ترتیب که ابتدا مهم ترین شاخص های اشتغال، تعیین و سپس وضعیت ۸ شهرستان استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ برخورداری از شاخص های اشتغال با استفاده از روش های تصمیم گیری آنرویی و مورا ارزیابی شده است. نتایج، گویای آن است که شهرستان بویراحمد نسبت به سایر شهرستان های استان کهگیلویه و بویراحمد در سه بخش اقتصاد (کشاورزی، صنعت، خدمات) از وضعیت مطلوب تری برخوردار است. نتایج حاصل از تکنیک مورا نشان داد که اختلاف زیادی بین شهرستان های استان از نظر برخورداری از شاخص های اشتغال وجود دارد. به طوری که شهرستان بویراحمد با اختلاف زیادی از شهرستان های دیگر در رتبه اول قرار گرفته و در همه شاخص های اشتغال دارای بالاترین رتبه است و پس از آن شهرستان های کهگیلویه و گچساران قرار می گیرند که در قالب شاخص های توسعه و اشتغال شرایط قابل قبولی دارند. رتبه سوم در ارتباط با اشتغال و بیکاری به تعدادی از شهرستان های استان نظیر دنا، بهمئی، چرام، باشت و لنده تعلق می گیرد. شهرستان های مذکور شرایط مناسبی به لحاظ اشتغال ندارند. با توجه به نتایج می توان اذعان نمود که عدم تعادل - های منطقه ای و فضایی در سطح استان کهگیلویه و بویراحمد وجود دارد.

در ادامه اولویت بندی شاخص های پژوهش با استفاده از روش کریتیک صورت گرفته و نتایج نشان داد که شاخص کشاورزی در رتبه اول تأثیرگذاری شاخص های اشتغال قرار داشته است. سپس سطح توسعه یافتگی شهرستان های استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ شاخص های اشتغال با استفاده از ضریب ناموزون موریس به چهار سطح برخوردار، نیمه - برخوردار، متوسط و محروم تقسیم شدند. نتایج نشان می دهد که از مجموع ۸ شهرستان استان کهگیلویه و بویراحمد، شهرستان بویراحمد در (سه بخش کشاورزی، صنعت، خدمات) نسبت به سایر شهرستان های استان از وضعیت مطلوب تری برخوردار است و در سطح برخوردار قرار گرفته است، شهرستان کهگیلویه در سطح نیمه برخوردار، دو شهرستان (گچساران و دنا)، در سطح متوسط و ۴ شهرستان (بهمئی، چرام، باشت، لنده) از لحاظ شاخص های اشتغال در سه بخش کشاورزی، صنعت، خدمات در سطح محروم قرار دارند. نتایج گویای این واقعیت است که میان شهرستان های استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ برخورداری از وضعیت اشتغال تفاوت وجود دارد و سطح اشتغال در شهرستان بویراحمد که مرکزیت سیاسی استان نیز محسوب می شود، نسبت به سایر شهرستان های استان مطلوب تر می باشد. مقایسه نتایج پژوهش حاضر با پژوهش های پیشین نشان می دهد که مراکز استان ها نسبت به سایر شهرستان های هر استان از وضعیت مطلوب تری برخوردار بوده و این مهم گویای عدم تعادل و نابرابری در سطح استان ها می باشد. تفاوت پژوهش حاضر نیز در استفاده از روش های تصمیم گیری جدید می باشد، همچنین علاوه بر بررسی وضعیت شهرستان ها، به رتبه بندی شاخص های پژوهش نیز پرداخته شده است.

با توجه به نتایج به دست آمده، راهکارهای زیر به منظور ایجاد تعادل و توسعه همگن در بین شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد پیشنهاد می‌شود:

- ❖ جهت کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای، برنامه‌ریزی اشتغال به گونه‌ای صورت پذیرد که شهرستان‌های محروم استان در زمینه شاخص‌های اشتغال از درجه توسعه‌یافتگی قابل قبولی بهره‌مند شوند. پژوهش حاضر نشان می‌دهد که بین محرومیت و فاصله از مرکز استان رابطه مستقیمی وجود دارد و با فاصله گرفتن از مرکز استان عوامل و مؤلفه‌های اشتغال کاهش می‌یابند. لازم است مسئولین ذی‌ربط در این مورد تصمیمات مناسبی اتخاذ نمایند تا علاوه بر توسعه شاخص‌های اشتغال، امکان رشد و توسعه انسانی مهیا شده و از این طریق از روند شتابان مهاجرت به سمت مرکز استان جلوگیری گردد.
- ❖ از آنجا که استان کهگیلویه و بویراحمد دارای شرایط محیطی متفاوتی بوده و از طرفی دارای نیروی فعال زیادی می‌باشد، می‌توان بر اساس ویژگی‌ها و توانمندی هر شهرستان برای نیروی فعال آنجا فرصت‌های شغلی متعددی فراهم کرد.
- ❖ با توجه به این مهم که هر کدام از شهرستان‌ها دارای نقاط قوت و فرصت‌هایی برای رشد و توسعه اشتغال هستند. اما با وجود نقاط ضعف و عوامل تهدید کننده، مانع از توسعه اشتغال این شهرستان‌ها شده است. در این زمینه شناخت نقاط ضعف و عوامل تهدیدکننده اقتصادی شهرستان‌ها و استفاده از ابزارها و روش‌های مطالعاتی برای رفع آن‌ها ضروری است. برای مثال برخی از شهرستان‌ها دارای منابع طبیعی فراوان و نیروی انسانی مناسب هستند. اما به دلایلی از جمله عدم سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی، عدم تبلیغات و ... مانع بهره‌وری از منابع شده و حتی گاهی شرایط نابودی آنها را تشدید می‌کند.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع

- (۱) آقامیری، حمیده سادات و رحمانی، بیژن (۱۳۹۷) تأثیر مهاجرت روستایی در امنیت غذایی با تأکید بر منابع آب (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان خوانسار استان اصفهان)، فصلنامه علمی- پژوهشی و بین‌المللی جغرافیایی ایران، دوره ۱۶، شماره ۵۹، صص ۷۶-۵۶.
- (۲) تکلو، علیرضا؛ شمس‌الدینی، علی؛ رحمانی، بیژن و شریعت‌پناهی، مجید (۱۳۹۹) توسعه منابع انسانی بخش کشاورزی در نواحی روستایی (مورد: بخش مرکزی شهرستان ملایر)، فصلنامه علمی- پژوهشی و بین‌المللی جغرافیایی ایران، دوره ۱۸، شماره ۶۷، صص ۱۰۳-۸۸.
- (۳) حجازی، سیدجعفر (۱۳۹۷) برآورد میزان اشتغال شهری در سناریوهای توسعه کاربری اراضی با مدل رگرسیون (مورد مطالعه: محلات کیان‌پارس و کیان‌آباد شهر اهواز)، برنامه ریزی توسعه کالبدی، دوره ۵، شماره ۱۰، صص ۷۹-۶۵.
- (۴) حیدری دهبویی، جلیل؛ محمدی، نوید؛ ونکی، امیرسالار و غفاری، سینا (۱۳۹۵) انتخاب روش مناسب برای پیش‌بینی تکنولوژی موتور هواپیمای ایران ۱۴۰، مدیریت توسعه فناوری، دوره ۴، شماره ۴، صص ۱۹۴-۱۶۳.
- (۵) راست‌قلم، نیلوفر؛ مرادی، داریوش؛ شاه‌وندی، احمد و محمدی، محمود (۱۳۹۹) ارزیابی تاثیرات جریان توزیع اشتغال بر دگرگونی شبکه شهری در مجموعه شهری اصفهان با به کارگیری روش تحلیل شبکه اجتماعی، نشریه آمایش سرزمین، دوره ۱۱، شماره ۱، صص ۱۲۵-۱۰۳.

- ۶) رضویان، محمدتقی (۱۳۸۳) عملکرد بخش های مختلف اقتصاد ایران در تولید اشتغال، پژوهش های اقتصادی، دوره ۴، شماره ۱۲، صص ۳۶-۱۳.
- ۷) زنگی آبادی، علی؛ رحیمی، علیرضا و مسیبی، سمانه (۱۳۹۲) تحلیل تطبیقی شاخص های اشتغال شهری شهرستان های ایران، مجله جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، دوره ۲۴، شماره ۱، صص ۱۲۸-۱۰۹.
- ۸) سپهردوست، حمید و باروتی، مهسا (۱۳۹۷) تحلیل رابطه اشتغال نیروی انسانی و راهبرد توسعه پایدار منطقه ای، فصلنامه برنامه-ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، دوره ۹، شماره ۳۴، صص ۶۲-۳۵.
- ۹) سیاره، مرتضی (۱۳۸۸) تجزیه و تحلیل نابرابری های اشتغال و رتبه بندی استان های کشور بر اساس مؤلفه های کار شایسته، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: صادق بختیاری، دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، گروه اقتصاد، گرایش توسعه اقتصادی و برنامه ریزی.
- ۱۰) طباطبایی یزدی، رؤیا (۱۳۸۰) از منظر آمار؛ اشتغال و بیکاری در ایران، نشریه راهبرد، دوره ۹، شماره ۲، صص ۵۷-۴۵.
- ۱۱) کرباسی، علیرضا؛ اثنی عشری، هاجر و عاقل، حسن (۱۳۸۷) پیش بینی اشتغال بخش کشاورزی در ایران، مجله اقتصاد در توسعه کشاورزی، دوره ۲۲، شماره ۲، صص ۴۳-۳۱.
- ۱۲) گل قامت راد، نیما؛ رضوی، سیداحمد؛ صفوی، سیدعباس؛ غلامی، جواد و غفارپور، رضا (۱۳۹۸) رتبه بندی مجموعه های نگهداری و تعمیرات هواپیماهای نظامی بر اساس عملکرد عامل انسانی با استفاده از روش هیبریدی کریتیک ویکور، پنجمین همایش ملی علوم و مهندسی دفاعی، تیرماه ۱۳۹۸، تهران، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).
- ۱۳) محمدی، سعدی؛ داوری، الهام و محمدی، چنور (۱۳۹۸) چالش ها و راهبردهای توسعه ی فضایی روستا شهرها (مطالعه موردی: بخش بندی شرقی و غربی از شهرستان بابل)، فصلنامه علمی- پژوهشی و بین المللی جغرافیایی ایران، دوره ۱۷، شماره ۶۲، صص ۱۷۳-۱۵۷.
- ۱۴) مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵) نتایج آمارگیری نیروی کار، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- ۱۵) مسیبی، سمانه؛ صیدایی، سید اسکندر و زنگی آبادی، علی (۱۳۹۲) تحلیل و سطح بندی مکانی شاخص های اشتغال در شهرستان های استان اصفهان با استفاده از تحلیل عاملی و تحلیل خوشه ای، مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی (چشم انداز جغرافیایی)، دوره ۸، شماره ۲۲، صص ۱۰۵-۸۶.
- ۱۶) مصری نژاد، لیلیا، (۱۳۸۳) تجزیه و تحلیل ساختار اشتغال در بخش های عمده اقتصادی مناطق شهری ایران با استفاده از روش تغییر سهم و شاخص LQ، پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، دوره ۴، شماره ۱۵، صص ۱۲۸-۱۰۹.
- ۱۷) هادی پور، مرضیه؛ فرجی سبکبار، حسنعلی؛ داورخانی، فضیله و رومیانی، احمد (۱۳۹۹) ارائه الگوی ارزیابی توزیع فضایی فعالیت (اشتغال و بیکاری) زنان در شهرستان های ایران با استفاده از سیستم های دانش بنیان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۹، شماره ۲، صص ۱۷۲-۱۴۹.
- ۱۸) یاسوری، مجید (۱۳۸۴) سیاست گذاری منطقه ای و چگونگی نابرابری ها در کشور، مجله اطلاعات سیاسی اقتصادی، دوره ۱۹، شماره ۲۱۱ و ۲۱۲، صص ۱۴۵-۱۳۸.
- 19) Aghamiri, H. & Rahmani, B. (2015) The Impact of Rural Migration on Food Security with Emphasis on Water Resources (Case Study: Villages of Khansar County, Isfahan Province), Iranian Journal of International Geography, Vol.16, No.59, pp. 56- 76. [Persian].
- 20) Bogdanski, M. (2021) Employment Diversification as a Determinant of Economic Resilience and Sustainability in Provincial Cities, Sustainability, Vol.13, No.9, pp. 1-13. <https://doi.org/10.3390/su13094861>.
- 21) Bollinger, C.R & Ihlanfeldt, K. (2003) The intra urban spatial distribution of employment: which government interventions make a difference?, Journal of Urban Economics, Vol.53, No.3. pp. 396-412.
- 22) Brauers, W. K. & E. Zavadskas. E. (2012) Robustness of MULTIMOORA: A method for multi-objective optimization. Informatica, Vol.23, No.1, pp. 1-25.
- 23) Calves, A.E. & Schoumaker. B. (2004) Deteriorating Economic Context and Changing Patterns of Youth Employment in Urban Burkina Faso: 1980-2000, World Development, Vol.32, No.8, pp. 1341-1354.
- 24) Golghamat Rad, N., Razavi, S.A., Safavi, S.A., Gholami, J. & Ghaffarpour, R. (2019) Ranking of military aircraft maintenance and repair kits based on human factor performance using

- Critical Vickor hybrid method, 5th National Conference on Defense Science and Engineering, July 2017, Tehran, Imam Hossein (AS) Military University. [Persian].
- 25) Hadipoor, M., FarajiSabkbar, H., Davarkhani, F. & Romiani, A. (2016) Presenting a model for evaluating the spatial distribution of women's activity (employment and unemployment) in Iranian cities using knowledge-based systems, Quarterly Journal of Space Economics and Rural Development, Vol.9, No.2, pp. 149- 172. [Persian].
  - 26) Heidari Dehvaei, J., Mohammadi, N., Vanaki, A. & Ghaffari, S. (2016) Selecting the Appropriate Method for Predicting Iran Aircraft Engine Technology 14 », Technology Development Management, Vol.4, No.4, pp. 163-194. [Persian].
  - 27) Hejazi, S.J. (2018) Estimation of urban employment in land use development scenarios with regression model (Case study: Kianpars and Kianabad neighborhoods of Ahvaz), Physical Development Planning, Vol.5, No.10, pp. 65-79. [Persian].
  - 28) https://niti.gov.in/planningcommission.gov.in/docs/reports/genrep/bkcap2020/32_bg2020.pdf.
  - 29) ILO and UNICEF (International Labour Organization and United Nations Children's Fund). (2020) COVID-19 and Child Labour: A Time of Crisis, a Time to Act. 12 June.
  - 30) Karande, P. & Chakraborty.S. (2012) Application of multi-objective optimization on the basis of ratio analysis (MOORA) method for materials selection. Materials & Design, Vol.37, No.5, pp. 317-324. [Persian].
  - 31) Karbasi, A., Asnaashari, H. & Aaqel, H. (2008) Agricultural Employment Forecast in Iran, Journal of Economics in Agricultural Development, Vol.22, No.2, pp. 31-43. [Persian].
  - 32) Liu, H.C., You, J.X., Lu, C. & Chen. Y.Z. (2015) Evaluating health-care waste treatment technologies using a hybrid multi-criteria decision making model. Sustainable Energy Reviews, Vol.41, No.1, pp. 932-942.
  - 33) Mesrinezhad, L. (2004) Analysis of employment structure in major economic sectors of urban areas of Iran using share change method and LQ index, Journal of Humanities and Social Sciences, Vol.4, No.15, pp. 109-128. [Persian]
  - 34) Mohammadi, S., Davari, E. & Mohammadi, Ch. (2019) Challenges and Strategies of Spatial Development of Rural Cities (Case Study: East and West Bandapi Section of Babol), Iranian Journal of International Geography, Vol.17, No.62, pp. 157 - 173. [Persian].
  - 35) Mosayebi, S., Seydaee, S.E. & Zangiabadi, A. (2013) Spatial analysis and leveling of employment indicators in the cities of Isfahan province using factor analysis and cluster analysis, two quarterly land management quarterly, Vol.8, No.22, pp. 361-383. [Persian].
  - 36) Rastghalam, N., Moradi, D., Shahivandi, A. & Mohammadi, M. (2020) Evaluation of the effects of employment distribution flow on urban network transformation in Isfahan urban complex using social network analysis method, Land Management Journal, Vol.11, No.1, pp. 103-125. [Persian].
  - 37) Razavian, M. (2004) The performance of different sectors of the Iranian economy in job creation, Economic Research, Vol.4, No.12, pp. 13-36. [Persian].
  - 38) Sayareh, M. (2009) Analysis of employment inequalities and ranking of the country's provinces based on the components of decent work, Master's thesis, Supervisor: Sadegh Bakhtiari, University of Isfahan, Faculty of Administrative Sciences and Economics, Department of Economics, Economic Development and Planning. [Persian]
  - 39) Sepheerdoost, H. & Barouti, M. (2017) Analysis of the Relationship between Manpower Employment and Regional Sustainable Development Strategy, Quarterly Journal of Welfare Planning and Social Development, Vol.9, No.34, pp. 35-62. [Persian].
  - 40) Stanila, L, Andreica, M.E. & Cristescu. A. (2014) Econometric analysis of the employment rate for the E.U. countries, Procedia - Social and Behaviora Sciences, Vol.109, No.3, pp. 178-182.
  - 41) Statistics Center of Iran. (2016) Results of labor force statistics, program, and budget organization of the country. [Persian].
  - 42) TabatabaiYazdi, R. (2001) Employment and Unemployment in Iran, Strategy Magazine, Vol.9, No.2. pp. 45-57. [Persian].
  - 43) Taklo, A., Shamsoldini, A., Rahmani, B. & ShariatPanahi, M. (2020) Development of human resources in the agricultural sector in rural areas (Case: Central part of Malayer city), Iranian Journal of International Geographical Research, Vol.18, No.67, pp. 88-103. [Persian].

- 44) Yasuri, M. (2005) Regional policy-making and how inequalities in the country, Journal of Political-Economic Information, Vol.19, No.211- 212, pp. 145-138. [Persian].
- 45) Zangiabadi, A., Rahimi, A. & Mosayebi, S. (2013) Comparative Analysis of Urban Employment Indicators in Iranian Cities, Journal of Geography and Environmental Planning, Vol.24, No.1, pp. 109-128. [Persian].